

Téma č. 3.: Provedení faktorové analýzy

Příklad: Výsledky desetiboje z olympiády v Aténách 2004 (Příklad je převzat z knihy Meloun M., Militký J., Hill, M.: Počítačová analýza vícerozměrných dat v příkladech. Academia Praha 2005)

V datovém souboru Desetiboj.sta jsou uloženy výsledky 39 závodníků - mužů, kteří se v roce 2004 zúčastnili desetiboje na olympiádě v Aténách. Zajímají nás výsledky jednotlivých disciplín, tj. proměnné v14 – v23. Budeme se snažit najít menší počet společných faktorů, které vysvětlují variabilitu výsledků závodníků v desetiboji. Přitom budeme uvažovat jenom závodníky, kteří desetiboj dokončili, tj. v proměnné Dokončil je 1.

Řešení v systému STATISTICA:

Sestavení korelační matice:

Statistiky – Vícerozměrné průzkumné techniky – Faktorová analýza – Select cases – zaškrtneme Zapnout filtr – vybereme ty případy, kdy v2=1 – OK - Proměnné v14 až v23 – OK – OK. Na záložce Popisné statistiky zvolíme Přehled korelací, průměrů, směrodatných odchylek – Korelace

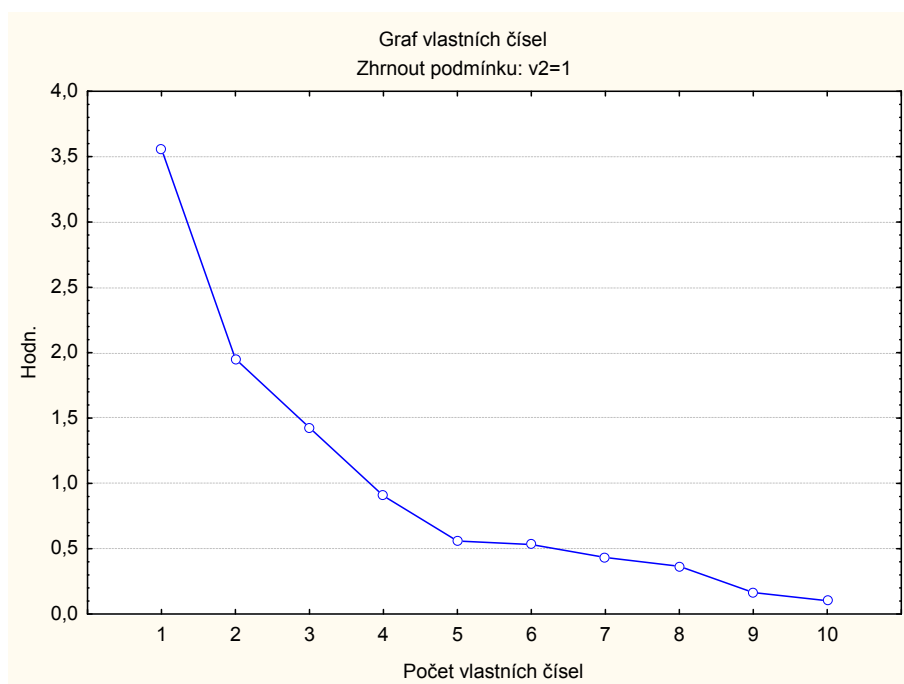
Proměnná	Korelace (Desetiboj.sta) ChD vynechána případově N=28 Zhrnout podmínku: v2=1									
	100 m	skok dálka	koule	výška	400 m	překážky	disk	tyčka	oštěp	1500 m
Body 100 m	1,00	0,71	0,37	0,31	0,63	0,54	0,24	0,26	0,01	0,06
Body skok dálka	0,71	1,00	0,20	0,35	0,67	0,54	0,26	0,28	0,10	0,14
Body koule	0,37	0,20	1,00	0,61	0,21	0,24	0,67	0,03	0,38	-0,13
Body výška	0,31	0,35	0,61	1,00	0,18	0,33	0,52	-0,05	0,21	0,00
Body 400 m	0,63	0,67	0,21	0,18	1,00	0,52	0,16	0,11	0,05	0,54
Body překážky	0,54	0,54	0,24	0,33	0,52	1,00	0,22	0,15	0,08	0,17
Body disk	0,24	0,26	0,67	0,52	0,16	0,22	1,00	-0,18	0,26	-0,22
Body tyčka	0,26	0,28	0,03	-0,05	0,11	0,15	-0,18	1,00	-0,07	-0,19
Body oštěp	0,01	0,10	0,38	0,21	0,05	0,08	0,26	-0,07	1,00	0,25
Body 1500 m	0,06	0,14	-0,13	0,00	0,54	0,17	-0,22	-0,19	0,25	1,00

Některé korelace mezi proměnnými jsou dostatečně vysoké, zřejmě tedy má smysl provádět faktorovou analýzu.

Vypočteme vlastní čísla výběrové korelační matice, zjistíme procento vysvětleného rozptylu a nakreslíme sutinový graf.

Na záložce Základní nastavení změním Max. počet faktorů na 10 a Min. vlastní číslo na 0 – OK – na záložce Výklad rozptylu zvolíme Vlastní čísla a poté Sutinový graf.

VI. čísla (Destiboj.sta)				
Extrakce: Hlavní komponenty				
Zhrnout podmínku: v2=1				
Hodn.	vl. číslo	% celk. rozptylu	Kumulativ. vlast. číslo	Kumulativ. %
1	3,559212	35,59212	3,55921	35,5921
2	1,952914	19,52914	5,51213	55,1213
3	1,426585	14,26585	6,93871	69,3871
4	0,905343	9,05343	7,84405	78,4405
5	0,558752	5,58752	8,40281	84,0281
6	0,531569	5,31569	8,93438	89,3438
7	0,432804	4,32804	9,36718	93,6718
8	0,365741	3,65741	9,73292	97,3292
9	0,164634	1,64634	9,89756	98,9756
10	0,102445	1,02445	10,00000	100,0000

Zkusíme pracovat se čtyřmi faktory., které vysvětlují asi 78% variability obsažené v datech. Zlom v sutinovém grafu je sice až u 5 faktorů, ale to už je příliš velký počet.

Spočteme komunalitu pro první čtyři faktory. Na záložce Základní nastavení zadáme Max. počet faktorů 4 – OK. Na záložce Zákl. výsledky zvolíme Rotace faktorů Varimax prostý. Na záložce Výklad rozptylu zvolíme Komunalitu.

Proměnná	Komunality (Destiboj.sta) Extrakce: Hlavní komponenty Rotace: Varimax pr. Zhrnout podmínku: $v_2=1$				
	Z 1 faktoru	Z 2 faktorů	Z 3 faktorů	Z 4 faktorů	Více R ²
Body 100 m	0,607176	0,688337	0,754538	0,765488	0,652946
Body skok dálka	0,657291	0,701525	0,762419	0,762445	0,719030
Body koule	0,018782	0,721677	0,728789	0,801075	0,704784
Body výška	0,069272	0,610093	0,617912	0,628732	0,537900
Body 400 m	0,820559	0,820841	0,829374	0,848187	0,792606
Body překážky	0,515887	0,565462	0,570450	0,570688	0,391477
Body disk	0,010633	0,754881	0,776694	0,777293	0,602030
Body tyčka	0,030249	0,045444	0,898216	0,898593	0,298083
Body oštěp	0,001017	0,072752	0,074469	0,900852	0,396933
Body 1500 m	0,226628	0,398965	0,607299	0,890702	0,677111

Vidíme, že např. variabilita proměnné Body na 100 m je ze 76,5% vysvětlena prvními čtyřmi faktory.

Nyní získáme odhad matice rotovaných faktorových zátěží: na záložce Zátěže zvolíme Shrnutí: Faktorové zátěže.

Proměnná	Faktor. zátěže (Varimax pr.) (Destiboj.sta) Extrakce: Hlavní komponenty (Označené zátěže jsou >,700000) Zhrnout podmínku: $v_2=1$			
	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
Body 100 m	0,779215	0,284888	0,257295	-0,104642
Body skok dálka	0,810735	0,210319	0,246768	0,005051
Body koule	0,137047	0,838389	0,084332	0,268859
Body výška	0,263195	0,735405	-0,088424	0,104022
Body 400 m	0,905847	-0,016782	-0,092373	0,137160
Body překážky	0,718253	0,222654	0,070625	-0,015438
Body disk	0,103118	0,862698	-0,147690	0,024477
Body tyčka	0,173922	-0,123269	0,923456	0,019420
Body oštěp	-0,031883	0,267834	0,041442	0,909056
Body 1500 m	0,476054	-0,415136	-0,456436	0,532356
Výkl.roz	2,957493	2,422484	1,240182	1,223894
Prp.celk	0,295749	0,242248	0,124018	0,122389

První faktor vysoce koreluje s výsledky krátkých běhů a skoku do dálky. Lze ho označit jako rychlost. Druhý faktor koreluje s výsledky hodů koule, disku a skoku do výšky. Je možné ho interpretovat jako schopnost zkoncentrovat výbušnou energii do jediného okamžiku. Třetí faktor koreluje s výsledkem skoku o tyči. Vzhledem k vysokému korelačnímu koeficientu ho lze ztotožnit s touto proměnnou. To samé platí o čtvrtém faktoru, který vysoce koreluje s výsledkem hodů oštěpem. Proměnné body oštěp a Body tyčka jsou tedy unikátní a bez výraznějšího vztahu ke znakům ostatním proměnným.

Kvalitu získaného faktorového modelu posoudíme též pomocí odhadnuté korelační a reziduální korelační matice. Na záložce Výklad rozptylu vybereme Reprod./rezid. korelace.

		Reprodukované korelace (Destiboj.sta) Extrakce: Hlavní komponenty Zhrnout podmínku: $v_2=1$									
		100 m	skok dálka	koule	výška	400 m	překážky	disk	tyčka	oštěp	1500 m
Proměnná											
Body 100 m		0,77	0,75	0,34	0,38	0,66	0,64	0,29	0,34	-0,03	0,08
Body skok dálka		0,75	0,76	0,31	0,35	0,71	0,65	0,23	0,34	0,05	0,19
Body koule		0,34	0,31	0,80	0,67	0,14	0,29	0,73	0,00	0,47	-0,18
Body výška		0,38	0,35	0,67	0,63	0,25	0,34	0,68	-0,12	0,28	-0,08
Body 400 m		0,66	0,71	0,14	0,25	0,85	0,64	0,10	0,08	0,09	0,55
Body překážky		0,64	0,65	0,29	0,34	0,64	0,57	0,26	0,16	0,03	0,21
Body disk		0,29	0,23	0,73	0,68	0,10	0,26	0,78	-0,22	0,24	-0,23
Body tyčka		0,34	0,34	0,00	-0,12	0,08	0,16	-0,22	0,90	0,02	-0,28
Body oštěp		-0,03	0,05	0,47	0,28	0,09	0,03	0,24	0,02	0,90	0,34
Body 1500 m		0,08	0,19	-0,18	-0,08	0,55	0,21	-0,23	-0,28	0,34	0,89

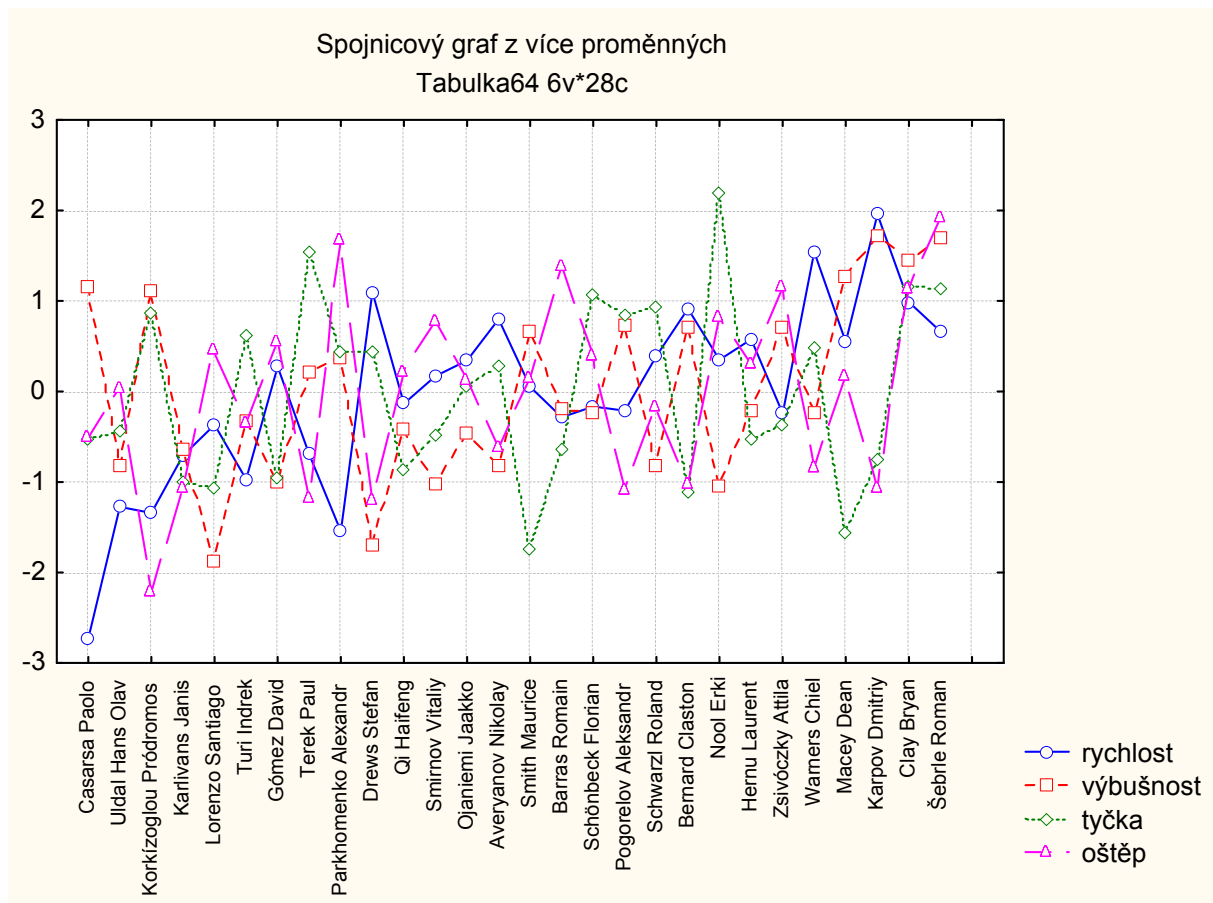
		Reziduální korelace (Destiboj.sta) Extrakce: Hlavní komponenty (Označená rezidua jsou > ,100000) Zhrnout podmínku: $v_2=1$									
		100 m	skok dálka	koule	výška	400 m	překážky	disk	tyčka	oštěp	1500 m
Proměnná											
Body 100 m		0,23	-0,05	0,03	-0,07	-0,03	-0,10	-0,05	-0,08	0,05	-0,02
Body skok dálka		-0,05	0,24	-0,11	0,00	-0,04	-0,11	0,03	-0,06	0,06	-0,05
Body koule		0,03	-0,11	0,20	-0,06	0,07	-0,04	-0,06	0,02	-0,08	0,04
Body výška		-0,07	0,00	-0,06	0,37	-0,07	-0,02	-0,16	0,07	-0,07	0,09
Body 400 m		-0,03	-0,04	0,07	-0,07	0,15	-0,12	0,06	0,04	-0,04	-0,01
Body překážky		-0,10	-0,11	-0,04	-0,02	-0,12	0,43	-0,03	-0,01	0,05	-0,04
Body disk		-0,05	0,03	-0,06	-0,16	0,06	-0,03	0,22	0,04	0,01	0,01
Body tyčka		-0,08	-0,06	0,02	0,07	0,04	-0,01	0,04	0,10	-0,08	0,09
Body oštěp		0,05	0,06	-0,08	-0,07	-0,04	0,05	0,01	-0,08	0,10	-0,09
Body 1500 m		-0,02	-0,05	0,04	0,09	-0,01	-0,04	0,01	0,09	-0,09	0,11

Nyní uložíme faktorová skóre. Na záložce Skóre vybereme Uložit faktorová skóre. Uložíme je společně s proměnnými Stát a Celkem body. Faktor 1 pak přejmenujeme na rychlost, faktor 2 na výbušnost, faktor 3 na tyčka a faktor 4 na oštěp. Závodníky ještě seřadíme podle dosaženého počtu bodů.

	Faktor. skóre pro 4					
	1 Stát	2 Celkem body	3 rychlost	4 výbušnost	5 tyčka	6 oštěp
Casarsa Paolo	ITA	7404	-2,72916	1,15765	-0,53227	-0,50841
Uldal Hans Olav	NOR	7495	-1,27386	-0,82299	-0,44448	0,04313
Korkízoglou Pródromos	GRE	7573	-1,34222	1,11152	0,86851	-2,22034
Karlivans Janis	LAT	7583	-0,70899	-0,64998	-0,98991	-1,05812
Lorenzo Santiago	ARG	7592	-0,36827	-1,86765	-1,05755	0,47114
Turi Indrek	EST	7708	-0,97085	-0,33088	0,61418	-0,34882
Gómez David	ESP	7865	0,27301	-1,00958	-0,95076	0,55930
Terek Paul	USA	7893	-0,69327	0,21509	1,54865	-1,18183
Parkhomenko Alexandr	BLR	7918	-1,54632	0,37369	0,44675	1,66907
Drews Stefan	GER	7926	1,09819	-1,69251	0,43011	-1,20874
Qi Haifeng	CHN	7934	-0,13300	-0,42508	-0,85979	0,21414
Smirnov Vitaliy	UZB	7993	0,17004	-1,02645	-0,49304	0,77931
Ojaniemi Jaakko	FIN	8006	0,34403	-0,45223	0,05056	0,13424
Averyanov Nikolay	RUS	8021	0,79884	-0,82238	0,27567	-0,62499
Smith Maurice	JAM	8023	0,05262	0,67125	-1,74580	0,15250
Barras Romain	FRA	8067	-0,28532	-0,19668	-0,64335	1,38976
Schönbeck Florian	GER	8077	-0,16632	-0,22737	1,06005	0,40362
Pogorelov Aleksandr	RUS	8084	-0,21135	0,72048	0,85437	-1,07971
Schwarzl Roland	AUT	8102	0,39334	-0,81860	0,92735	-0,16115
Bernard Claston	JAM	8225	0,91525	0,71572	-1,11867	-1,02351
Nool Erki	EST	8235	0,35064	-1,04533	2,19641	0,82584
Hernu Laurent	FRA	8237	0,57642	-0,20285	-0,51829	0,29890
Zsivóczky Attila	HUN	8287	-0,24175	0,70955	-0,37434	1,14955
Warners Chiel	NED	8343	1,54313	-0,23780	0,48710	-0,84026
Macey Dean	GBR	8414	0,54618	1,27155	-1,56035	0,17603
Karpov Dmitriy	KAZ	8725	1,95784	1,72416	-0,76334	-1,07247
Clay Bryan	USA	8820	0,98805	1,45495	1,14749	1,14111
Šebrle Roman	CZE	8893	0,66309	1,70275	1,14475	1,92073

Nyní sestrojíme spojnicový graf faktorových skóre.

Grafy – 2D Grafy – Spojnicové grafy (Proměnné) – Proměnné rychlost – oštěp – OK,
zapneme Vícenásobný – OK

Na první pohled zde nedominuje žádný z faktorů. Znamená to, že k vítězství je potřeba souhra všech. Co se týká jednotlivých závodníků, vidíme např., že Roman Šebrle má jedny z nejlepších skóre u všech faktorů, proto také vyhrál na těchto OH.

Podívejme se ještě, jak se změní výsledky, když změním metodu extrakce faktorů a metodu rotace. Na záložce Detaily zvolíme Centroidovou metodu a na záložce Základní výsledky vybereme Varimax normalizovaný.

Vlastní čísla a procento vysvětleného rozptylu:

VI. čísla (Destiboj.sta)				
Extrakce: Hlavní faktory (Centroid)				
Zhrnout podmínku: v2=1				
Hodn.	vl. číslo	% celk. rozptylu	Kumulativ. vlast. číslo	Kumulativ. %
1	3,186417	31,86417	3,186417	31,86417
2	1,646201	16,46201	4,832618	48,32618
3	1,261125	12,61125	6,093743	60,93743
4	0,412872	4,12872	6,506616	65,06616

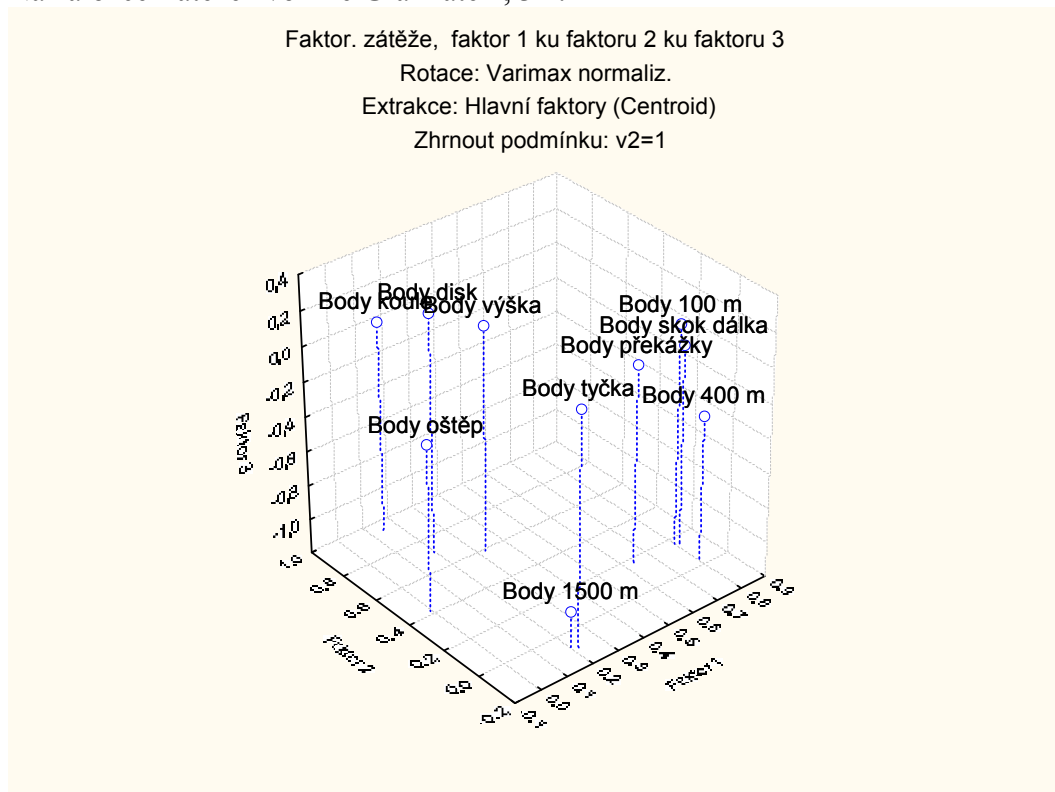
Poněkud pokleslo procento vysvětleného rozptylu, z 78% na 65%.

Faktorové zátěže:

Proměnná	Faktor. zátěže (Varimax normaliz.) (Destiboj.sta) Extrakce: Hlavní faktory (Centroid) (Označené zatěže jsou >,700000) Zhrnout podmínku: v2=1			
	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
Body 100 m	0,801932	0,169116	0,081079	0,189383
Body skok dálka	0,816233	0,159121	-0,039807	0,129518
Body koule	0,145896	0,944283	0,026342	0,095964
Body výška	0,322114	0,590216	0,107112	-0,103546
Body 400 m	0,807052	0,037248	-0,356082	0,021918
Body překážky	0,636637	0,175575	-0,049499	0,030171
Body disk	0,193464	0,704057	0,192067	-0,262835
Body tyčka	0,218152	-0,096104	0,149190	0,664741
Body oštěp	-0,008349	0,418983	-0,238997	0,011212
Body 1500 m	0,201180	-0,076155	-0,993031	-0,201506
Výkl.roz	2,616575	2,012438	1,251947	0,625656
Prp.celk	0,261658	0,201244	0,125195	0,062566

Na rozdíl od metody hlavních komponent koreluje třetí faktor s proměnnou Body 1500 m, lze ho tedy interpretovat jako vytrvalost.

Faktorovou strukturu můžeme též znázornit graficky v prostoru faktorových zátěží. Vytvoří se shluky jednotlivých proměnných, přičemž každý shluk reprezentuje takovou skupinu disciplín, kterou lze vysvětlit působením stejného faktoru. Na záložce Zátěže zvolíme Graf zátěží, 3D.

Úkol k samostatnému řešení: Provedte faktorovou analýzu v systému SPSS.

Poznámka: V systému STATISTICA uložte datový soubor s příponou por a poté ho otevřete v systému SPSS.